

Složio bih se kako je globalizacija u posljednjih nekoliko desetljeća postala dominantan proces, koji je obuhvatio cijeli svijet i kojem "nitko ne može pobjeći". Pritom još uvijek među ekonomskim teoretičarima ne postoji konsenzus o općenitom teorijskom pristupu tom pojmu - kaže izv. prof. dr. sc. **Marko Tomljanović** s Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Katedre za međunarodnu ekonomiju Chair Jean Monnet in European Integration, te dodaje:

Ipak, autori su suglasni kako je globalizacija povezana s liberalizacijom, uz nužnost ostvarivanja otvorenosti, suradnje te prelijevanja znanja i informacija kao najvažnijih suvremenih ekonomskih resursa. Nadalje, podaci WTO-a kazuju kako se u posljednjih 50-ak godina broj regionalnih trgovinskih sporazuma uvelike povećao (što traje i dalje), i ide u prilog općenitoj sklonosti povezivanja i suradnje na svjetskoj razini. Također, "tradicionalne" prepreke ostvarivanju slobodnog tržišta, prvenstveno carine, smanjene su na povijesno najniže razine, čime je omogućena znatna liberalizacija tržišta. Ipak, iako je proklamirani cilj svjetskog tržišta i vodećih organizacija (prvenstveno WTO-a) vezan uz liberalizaciju, u suvremenim gospodarskim uvjetima postoji pojava sve većeg broja necarinskih mjera trgovinske zaštite, a koje služe zaštiti nacionalnih tržišta od (negativnih) učinaka otvaranja tržišta. To nas dovodi do određenog paradoksa, u kojem su zemlje pozitivno raspoložene prema otvaranju tržišta do trenutka do kojeg ostvaruju pozitivne učinke. Kada globalizacija postane opasnost/izazov, nacionalna gospodarstva prestaju biti sklona globalizaciji te se zatvaraju s pomoću raspoloživih mjera i instrumenata. Također, globalno tržište se suočava s trgovinskim ratovima između zemalja i blokova, koji snažno determiniraju globalne trgovinske tokove. Postavlja se pitanje je li globalizacija pomalo skrenula sa svoje dugoročnije putanje. Nalazi li se globalno tržište na raskrižju između globalizacije i de-globalizacije? Godine koje slijede trebale bi nam pokazati pravi/"novi" put.

► **Koliko je zapravo globalizacija kontroliran proces, koji se mora gledati i tumačiti u njegovoj ukupnosti, cjelovitosti, sa svim uključenim aspektima? Koji su pokazatelji ključni...?**

- Kao najzastupljeniji i najrelevantniji pokazatelj sudjelovanja neke države u globalizacijskom procesima moguće je istaknuti KOF indeks globalizacije, koji izdaje Švicarski ekonomski institut. KOF indeks pritom razmatra gospodarsku, društvenu i političku globalizaciju s odgovara-

MARKO TOMLJANOVIĆ

TRUMP JE POSTAVIO TEMELJE NOVOG PROTEKCIJONIZMA

DR. SC. MARKO TOMLJANOVIĆ, IZV. PROF.
Ekonomski fakultet
Sveučilišta u Rijeci, Katedra
za međunarodnu ekonomiju
Chair Jean Monnet in
European Integration

jućim podtemama. Prema tom pokazatelju, najviše globalizirane zemlje svijeta su Nizozemska, Švicarska i Belgija. Upravo struktura tog pokazatelja upućuje na kompleksnost globalizacije, koju nije moguće analizirati i komentirati isključivo s jednog aspekta, nego se trebaju uzimati u obzir sve komponente i njihova međudjelovanja. Naime, sveopća globalizacija dovodi do globalizacije politike, kulture i jezika, globalizacije tržišta rada, globalizacije ekonomskih tijekova, kao i do globalizacije navika potrošača i pristupa proizvođača itd., rezultirajući promjenom slike nacionalnih gospodarstava te stvarajući nove izazove za pojedince i države.

► **Stoji li teza da je zlatno doba globalizacije i prosperiteta trajalo od 1980. do 2007.? Može li se kriznu 2008. godinu uzeti kao prijelomnicu otkad se globalizaciju gleda u novom**

kontekstu, kontekstu povećane nestabilnosti? Koji su još aspekti što upućuju na krizno doba globalizacije, onakve kakvu smo poznavali prethodnih desetljeća, pa i stoljeća?

- Upravo je razdoblje nakon 2007. godine dovelo do znatne promjene "slike svijeta", koji je sada obilježen kontinuiranim gospodarskim krizama, prelijevanjem njihovih učinaka te razmatranjem implementacije novih gospodarskih paradigmi. Pritom je znatan utjecaj imala i COVID-19 kriza, od čijih se učinaka globalno gospodarstvo još uvijek oporavlja. Također, razdoblje nakon 2007. godine obilježeno je energetskim krizama i povećanjem pritiska na zapadni svijet zbog rastućih migracija iz manje razvijenih zemalja i politički nestabilnih zemalja, što uvelike utječe na gospodarsku i kulturološku sliku svijeta. Nadalje, svjedoči smo kako su situacije u "problematic-

nim područjima", kao i višegodišnja otvorena politička pitanja, došle do svog plafona, te eskaliraju sve češćim ratnim sukobima na svim krajevima svijeta. U gospodarskom smislu, unatoč deklariranoj liberalizaciji, postoji trijadizacija (koncentracija tokova između istočne Azije, EU-a i SAD-a), koja također mijenja svoju sliku. Možemo zaključiti kako razdoblje nakon 2007. godine karakteriziraju promjene ekonomskih paradigmi i povećana nesigurnost u globalnom gospodarstvu. Također, u ovom razdoblju svijet je upoznao "mračnu stranu" globalizacije s ključnim pitanjem - je li vrijeme za zaokret? Ukupno uzevši, je li danas narušeno povjerenje u globalizaciju? U svibnju 2022. Larry Fink, osnivač i dugoročni izvršni direktor tvrtke BlackRock, izjavio je da je "ruska invazija na Ukrajinu okončala globalizaciju koju smo imali priliku iskusiti u posljednja tri desetljeća". Ekonomistica Marija Vizek pak upozorava da je Trumpov povratak označio kraj globalizacije kakvu poznajemo, te da se pravila globalizacije više ne pišu samo na Zapadu.

► **Kakav je bio i kakav je danas utjecaj globalizacije na Republiku Hrvatsku, koje su dobre, a koje loše strane globalizacijskih procesa kojima smo izloženi prihvaćajući globalizacijska "pravila igre", da se tako izrazim...?**

- Republika Hrvatska je kao mala i otvorena ekonomija uvelike izložena globalizacijskim kretanjima, i od njih ne može pobjeći. Naime, kao gospodarstvo koje je ovisno o međunarodnoj razmjeni, Republika Hrvatska se mora kontinuirano prilagođavati globalnim kretanjima te provoditi aktivnosti usmjerene na ostva-

ri vanje dugoročne globalne konkurentnosti. Koliko smo do sada napredovali? Ako se pogleda posljednjih 20-ak godina, Republika Hrvatska ostvarila je punopravno članstvo u EU-u te zaokružila europski integracijski put prihvaćanjem zajedničke valute eura i uključivanjem u Schengenski prostor. Upravo kroz te etape, kontinuiranom integracijom te kontroliranim i kontinuiranim otvaranjem gospodarstva, uključili smo se na europsko i globalno tržište te znatno ojačali gospodarsku poziciju i pregovaračku moć. Također, činjenice iz svakodnevnog života pokazuju kako je u Republici Hrvatskoj osjetna globalizacija tržišta rada, globalizacija financija i globalizacija kulture. Općenito, uključivanjem u globalizacijske procese Republika Hrvatskoj pruža se mogućnost ostvarivanja efikasnije proizvodnje, smanjenja troškova i ekonomije obujma, povećanja tržišta, efikasnijeg korištenja resursa te privlačenja inozemnih izravnih investicija. S druge strane, kontinuirani izazov ostaje povećanje konkurencije, koje može činiti priliku, ali i opasnost ako domaća poduzeća nisu u stanju kvalitetno konkurirati poduzećima iz ostalih zemalja članica EU-a i svijeta. Zaključno, Republika Hrvatska treba se nastaviti koristiti svim prilikama globalnog tržišta, ali i osigurati instrumente zaštite i otpornosti na globalne (ekonomske, društvene i političke) šokove. (D.J.)

// TEMA TJEDNA //

GLOBALIZACIJA ILI DEGLOBALEZACIJA (II)

DANIEL HINŠT

GLOBALIZACIJU KORISTITI ZA ŠIRENJE PODRŠKE SAVEZNICIMA

DANIEL HINŠT
Politolog iz Centra
za javne politike i
ekonomske analize (CEA)

U posljednja dva desetljeća svjedočimo višestrukim trendovima i rizicima povezanim s globalizacijom. S jedne strane, globalizaciju, odnosno intenzitet globalnog povezivanja, određuje rapidan razvoj interneta i tehnologije. Globalno raširene informacije, uključujući dezinformacije i masovne percepcije, sve su nam dostupnije. U tom će pogledu globalizacija nastaviti jačati i prevladavati kao neizbježna realnost - kaže politolog **Daniel Hinšt** iz Centra za javne politike i ekonomske analize (CEA), te dodaje:

Pitanje je kako kvalitetno možemo pratiti globalizacijske procese. U geopolitici mnogo je toga stvar percepcija koje se zbog globalizacije vrlo brzo prošire. Zato je i u geopolitiku nužno uvesti precizan politološki pristup koji podrazumijeva dubinsko razumijevanje sustava institucija i pozadine odnosa među akterima koji donose odluke. Štoviše, u tom okviru potrebno je precizno i kritički razmišljanje. Kako bismo shvatili globalizaciju, možemo precizno gledati na globalne geopolitičke rizike i scenarije koji mogu doći. Jedan od najboljih izvora predstavlja veliko izvješće "Globalni trendovi 2040", koje je objavilo američko Nacionalno obavještajno vijeće. Na temelju događaja i inputa koji već određuju dva posljednja desetljeća, izvješće procjenjuje kritične snage i scenarije za sljedećih dvadeset godina globalnih odnosa, pritom nudeći pet scenarija. U prvom scenariju moć u globalnom sustavu će se disperzirati među odvojenim blokovima, a protok informacija grupirati u odvo-

jenim enklavama. U drugom scenariju svijet će biti prepušten kao kaotičnom slučaju (A World Adrift) podjela. Treći je scenarij tragedije i mobilizacije koji će predvoditi razni društveni pokreti. Četvrti je scenarij konkurentne koegzistencije (Competitive Coexistence) SAD-a i Kine. Pritom će doći do jačanja podjele između dvaju suprotnih modela političke vladavine (Governance Models). SAD će predvoditi zapadnu koaliciju demokratskih zemalja u odnosu prema kineskom modelu tehnološki vodećeg autoritarnog kapitalizma. Ipak, u okolnostima velikog kompetitivnog sraza dviju globalnih sila moguć je peti scenarij demokratske renesanse (Renaissance of Democracies), koji će zahtijevati vodstvo SAD-a te EU-a i UK-a. Pritom će zapadni dio svijeta ujediniti snage za postavljanje međunarodnih standarda kojima će se ograničiti negativne posljedice dezinformacija za otvorena društva. U izvješću se navodi i kako globalni razvoj digitalne povezanosti i tehnologija, umjetne inteligencije i široko dostupnih tehnika digitalnog marketinga otvara mogućnosti za još veći informacijski utjecaj.

► **Zašto se uobičajeno najviše gleda ekonomski aspekt globalizacije...?**

Zadaća je prije svega politologa pratiti i spajati

te procese. Nadalje, često se stvaraju dileme između globalizma i suverenizma. Ipak, racionalne javne politike ne trpe binarno isključiv odnos, prema formuli ili - ili, 0 - 1. Sukladno s time, pitanje je kako u praksi odrediti odgovarajuću ravnotežu. Pritom svaka zrela država polazi od primata nacionalnih interesa jer se globalizacija odvija u sustavu međunarodnih odnosa, a oni podrazumijevaju odnose među nacijama - državama. Često se u svakodnevnom životu može vidjeti i čuti samo jedan aspekt. Istovremeno se zanemaruju drugi aspekti. Zato Centar za javne politike i ekonomske analize smatra kako je važan multidisciplinarni pristup globalnim geopolitičkim rizicima. Samo tako se može otvoriti prilika za kritičko promišljanje te cjelovito i dubinsko razumijevanje pozadine i uzroka raznih rizika. Često gledamo i na upravljanje rizicima kroz naizgled vrlo izraženi aspekt financijskih rizika. Umjesto takve silosne percepcije, realno je pitanje koji su uzroci i inputi za takve rizike. Zato nam intelektualne horizonte može bitno proširiti sustav poznat kao Enterprise Risk Management. Prema tome, samo integrirano upravljanje globalnim rizicima može ponuditi dublje uvide u ukupnost i cjelovitost (svih aspekata) globalizacije. Globalni rizici i globalizacija zahtijevaju kritičko razmišljanje o dubinskim horizontalnim interakcijama raznih vrsta rizika, kao što su geopolitički, sigurnosni, kibernetički, regulatorni, dezinformacijski, reputacijski i mnogi drugi. U svakom slučaju, globalizacija je kompleksan niz decentraliziranih procesa donošenja odluka koje se događaju u pozadini.

► **U svibnju 2022. Larry Fink, osnivač i dugoročni izvršni direktor tvrtke BlackRock, izjavio je da je "ruska invazija na Ukrajinu okončala globalizaciju koju smo imali priliku iskusiti u posljednja tri desetljeća". Vaš komentar?**

- Što god mislili o nekim događajima i osobama, globalizacija je i dalje tu, i bit će. Pitanje je samo na koji način. Ako pristane na tezu o kraju globalizacije kakvu poznajemo, prvo trebamo biti sigurni da dobro poznajemo što je bilo prije. Sigurno

PEELS/LARA JAMESON

no je došlo do promjena, a temeljno je pitanje u kojoj mjeri - u minus i u plus. To je svojevrsni "matematički" okvir koji otvara prostor za kompleksno promišljanje za javne politike. Ruska invazija na Ukrajinu nije okončala globalizaciju, već nas je potaknula na razmišljanje o našim slabostima i što moramo mijenjati za jačanje europske sigurnosti. Dugo smo mislili kako globalizacija znači neki idealan svijet u kojem će povezivanje značiti odsutnost ovako velikih sigurnosnih rizika kojima danas svjedočimo. Ipak, realno se ništa nije promijenilo, već su Kina, Rusija, Iran i drugi akteri dobili na vremenu za bolju pripremu. U međuvremenu su koristili globalno dostupne komunikacijske tehnologije za masovno širenje dezinformacija i svojeg utjecaja koji potkopavaju povjerenje u zapadne slobodarske i judeokršćanske vrijednosti. Ipak, zapadne zemlje na vrijeme su shvatile kako su pojačana ulaganja u sigurnost našeg sustava vrijednosti postala prioritet.

► **Hrvatska i globalizacija? Kako smo se u globalizacijskoj paradigmi snašli proteklih 30 i nešto više godina neovisnosti, demokracije i slobodnog tržišta?**

- Hrvatska je pozitivna priča u globalnim odnosima. Pobjeda u Domovinskom ratu primjer je i drugim narodima koji se istinski bore za slobodu protiv tiranije. Kako to gleda Centar za javne politike i ekonomske analize, globalizaciju trebamo koristiti za širenje podrške saveznicima - NATO, Ukrajina, Izrael, Tajvan, Moldova, Južna Koreja, Filipini, Argentina, Čile, Australija, Novi Zeland i dr. Nadalje, Hrvatska je pozitivan primjer dobro provedene integracije u transatlantske institucije - EU i NATO. Moramo kao nacija čuvati to nasljeđe integracije i koristiti ga na suveren način, kao što to primjerice čini Poljska, zemlja koja je sve važniji nositelj transatlantskih odnosa i europske sigurnosti. Kao dobru stranu globalizacije donosi velike mogućnosti informacijskog povezivanja. S druge strane, globalizam se sve više servira kao alternativa nacionalnim interesima, iako demokracije funkcioniraju samo u nacionalnim okvirima. (D.J.)

PEELS/SIRHAIL NILOY